

Сергій Шебеліст

НА ХВИЛЯХ РЕВОЛЮЦІЙНОГО ПРОТЕСТУ: ХРОНІКА ПОЛТАВСЬКОГО ЄВРОМАЙДАНУ

Несподіване рішення Кабінету Міністрів призупинити переговори щодо підписання Угоди про асоціацію з ЄС обурило мільйони громадян майже по всій Україні та спонукало багатьох із них вийти на вулицю. 22 листопада 2013 р., у день початку Помаранчевої революції, про свій протест заявили й полтавці, які стихійно зібралися на мітинг біля стін обласної державної адміністрації. У руках вони тримали саморобні плакати «Полтава – це Європа», «Ні – окупації, за асоціацію», «Вільна Україна у вільній Європі», «Ні Тайожному союзу», прапори України, ЄС і стяги опозиційних партій.

Тоді громадяни ще мали сподівання, що масові акції загальнонаціонального масштабу змусять президента Віктора Януковича підписати у Вільнюсі Угоду про асоціацію з ЄС. Однак після провалу України на саміті «Східного партнерства» й силового розгону мирного мітингу на майдані Незалежності в Києві ці ілюзії були розвіяні остаточно. Позбулися їх і зазвичай спокійні полтавці, які 1 грудня 2013 р. вийшли на велелюдну маніфестацію.

Толерантний спротив

Заходи у Полтаві відбувалися кілька разів на тиждень, переважно у вечірній, неробочий час, таким чином спростовуючи улюблений аргумент регіоналів і комуністів про те, що «потрібно працювати, а не мітингувати». Активісти Євромайдану влаштовували пікети обласного управління МВС із вимогою повернути загони «Беркута» додому, лежачі протести під стінами ОДА й мітинги біля університетів, скандуючи гасло «Молодь нації за євроінтеграцію». До цих проявів громадянської позиції полтавська влада ставилася загалом толерантно і навіть робила спробу «круглого столу» із провідниками місцевої опозиції.

Проте діалог в ефірі ОДТРК «Лтава» не вдався: опозиція зробила заяву, встала і пішла. Тому фактично єдиним, хто обстоював по-

зиції проєвропейської частини суспільства, був архієпископ Полтавський і Кременчуцький УПЦ КП Федір. Окрім того, владика брав участь у народних вічах, а у Свято-Успенському кафедральному соборі відправляли службу

за першими жертвами силових протистоянь у Києві. Також перед полтавцями виступав і настоятель парафії Пресвятої Трійці УГКЦ отець Юрій Кролевський. Водночас деякі «просунуті» священники УПЦ (МП) писали у блогах на місцевих сайтах про загрози, які тягнуть за собою всі революції, та заохочували паству до християнської смиренності.

Попри надокучливі протести, полтавська влада демонструвала зваженість – навіть тоді, коли країною покотилася хвиля стурбованих заяв місцевих рад про політичну ситуацію, в яких депутати закликали президента навести лад у державі. На відміну від луганських і кримських колег, які пропонували Януковичу запровадити в Україні надзвичайний стан, Полтавська облрада прийняла компромісну ухвалу, позбавлену радикалізму. Перед тим вона вислухала точку зору лідерів Євромайдану, яка, може, їй і не дуже подобалася. Єдиним, хто наполягав на введенні надзвичайного стану, був лідер фракції комуністів Олександр Масенко,

який був переконаний, що серед проплачених мітингувальників багато «погромників», «бандитів» і «неофашистів». Його пропозиція не була врахована в остаточному тексті заяви.

Міська ж рада взагалі не спромоглася висловити офіційну позицію: опозиційну ухвалу (з вимогою відставки президента і Верховної Ради) навіть не поставили на порядок денний, тому що забракло голосів. Однак і провладний

варіант теж не отримав достатньої депутатської підтримки. Промовиста невизначеність у дусі «ні туди ні сюди».

По-справжньому демонструвати стурбованість влада почала, коли перед нею замайоріла перспектива захоплення будівлі ОДА, до якої стягнули небувалу кількість правоохоронців в обладунках. Але штурму і силового протистояння як такого в Полтаві не відбулося. 25 січня 2014 р. мітингувальники зайшли в обласну раду, де проголосили створення Народної ради, декларативно «заборонили» Партію регіонів і КПУ та почали формувати загони самооборони. Щоб у влади і правоохоронців не виникло юридичних претензій, народні депутати від Полтавщини організували там цілодобовий прийом громадян, а щоб забезпечити протестувальників від дій силовиків, на вході до облради звели барикади і виставили охорону.

Опозиція у браслетах

Від губернатора області Олександра Удовіченка опозиція зажадала добровільного складення повноважень і виходу з лав ПР, на що посадовець не погодився. Проте він висловився за діалог із політичними опонентами. Розмову голів ОДА Удовіченка й облради Івана Момота з нардепами Юрієм Бубликом, Олегом Сиротюком (ВО «Свобода»), Сергієм Капліним («УДАР»), Валерієм Головком (ВО «Батьківщина») та керманічами полтавського Євромайдану – Петром Вороною («УДАР») й Олегом Пустовгаром («За Україну!») – показували в ефірі обласного телебачення.

Та й у «Полтавських телевізійних новинах» на «Лтаві» почали виходити сюжети про мітинги, які державні та комунальні мас-медіа раніше воліли не помічати, на відміну від приватних видань і телеканалів. Щоправда, для того, щоб прорвати цю блокаду і домогтися хоча б збалансованої подачі інформації, євромайданівцям довелося пікетувати «Лтаву», гендиректора якої Миколу Ляпаненка також закликали вийти з лав ПР.

У той час, як губернатор і голова облради за столом переговорів шукали компроміс із опозицією, прокуратура Полтавщини порушила проти останньої справу за 341 статтею Кримінального кодексу – захоплення державних або громадських будівель чи споруд. Прокурор області Андрій Миронов заявив, що до подій у Полтаві причетні групи молодиків, спеціально привезених із західних регіонів України для організації провокацій.

Причому таку ж версію озвучували в інших містах, локалізуючи всі негаразди на «екстремістському» й «соціально неблагополучному» Заході. А прес-служба УМВС повідомила, що один полтавський «свободівець» планував заповне вбивство голови Машівської райдержадміністрації та депутата облради. Ці «жахалки», однак, не подіяли на учасників Євромайдану, які не збиралися звільняти будівлю облради до виконання їхніх політичних вимог. За кілька днів резонансні заяви міліції були спростовані.

Тоді влада знайшла інший спосіб позбутися надокучливих протестувальників і влаштувала їм комунальну блокаду, відімкнувши світло й водопостачання. Для ще більшої демонстрації своєї сили вона, застосувавши адмінресурс, улаштувала Антимайдан під гаслом «Збережемо Україну!». На нього звезли кілька тисяч працівників підприємств, бюджетників і пенсіонерів ледь не з усієї області. Усі вони мали продемонструвати одностайну підтримку курсу президента Януковича та засудити опозиційних

«фашистів», котрі зазіхають на «стабільність» і «покращення».

Паралельно з цим були створені «незалежні» громадські організації, члени яких виступали за спокій, конструктив і єдність країни. Відмітилися полтавські регіонали й на одіозному форумі первинних парторганізацій у Харкові, де був створений квазісепаратистський громадський союз «Український фронт», що саморозпустився наступного дня після втечі Януковича. Тоді на його зборах виступали такі «гіганти думки», як Геннадій Кернес, Михайло Добкін і Олег Царьов.

Зусилля влади не пройшли марно: за мудrimi словами про пошук компромісу та недопущення силового сценарію надійшла черга рішення Октабрського районного суду Полтави щодо голів обласних осередків «Свободи» й «УДАРу». Романові Чабановському й Петру Вороні присудили по два місяці цілодобового домашнього арешту. А як свідків допитували сотників самооборони Юліана Матвійчука й Анатолія Ханка, прозоро натякаючи іншим протестувальникам про можливу відповідальність.

Із кінця січня 2014 р. електронні браслети носили й четверо учасників кременчуцького Євромайдану, яких Автозаводський районний суд міста не дозволив узяти на поруки. Пізніше, 11 лютого, суддя Олександр Лободенко, який займався в тому числі справою про спробу захоплення Кременчуцької міськради, отримав вогнепальні поранення і помер від них у лікарні. За словами слідчих прокуратури, основна версія вбивства – професійна діяльність.

Попри те, що Євромайдан у Полтаві фактично опинився без двох лідерів, протести не припинилися, найбільш масові з них були у вихідні. Щоправда, обираду, яка стала форпостом свободи на Полтавщині, 16 лютого 2014 р. все-таки довелося звільнити – на виконання закону про амністію та за вказівкою центрального керівництва Майдану. Хоча не всі мітингувальники з ентузіазмом зустріли новину, але завдяки цьому полтавські майданівці були звільнені з-під домашнього арешту.

Єднання з народом

Перемир'я виявилось нетривалим. Після масових розстрілів громадян у Києві хвиля народного гніву знову прокотилася Полтавою. 19 лютого 2014 р. близько тисячі євромайданівців пікетували обласне УМВС. Вони закликали його керівника Едуарда Федосова відкликати правоохоронців зі столиці, розблокувати полтавську ділянку траси Київ – Харків та не виконувати злочинних наказів. Очільник міліції Полтавщини запевнив, що дорога на Київ роз-

блокована і туди може їхати кожен охочий, але водночас зазначив, що автомобілі перевірятимуть на наявність зброї. За інформацією Федосова, через територію області мали проїхати дві машини з вогнепальною зброєю, і саме тому була запроваджена операція «Сирена».

Потім протестувальники рушили до міської ради, котра виявилася зачиненою, та обласного управління СБУ. До євромайданівців вийшов його керівник Юрій Парамонов, котрому спочатку не давали можливості виступити, вигукуючи: «Ганьба!» Але посадовець слово таки взяв і зауважив, що кожен має право на свою думку, і додав: «Майдан – це не вся Україна», після чого його прогнозовано засвистали.

Увечері протести спалахнули з новою силою. Мітингувальники розгромили офіс обласної організації ПР, спаливши на вулиці партій-

ну документацію та символіку (18 лютого невідомі закидали коктейлями Молотова осередок «Свободи», де перебували її члени, але пожежі вдалося уникнути). Далі громадяни рушили чисельною колоною до стін ОДА, де їх уже чекали правоохоронці зі щитами. Атмосфера була напруженою.

Активісти Євромайдану намагалися взяти штурмом приміщення, розбили вікна на першому поверсі, однак міліція відбила їхню атаку й зайшла в адмінбудівлю. Тим часом обурені мітингувальники почали зводити барикади з дерев'яних дощок, металевих листів і сміттєвих баків, розбирати бруківку та виламувати асфальт, розбиваючи його на менші шматки. Звідкись біля барикад з'явилося і символічне для Євромайдану піаніно.

Утім, реалізації силового сценарію (з обох боків протистояння) у Полтаві все-таки не відбулося. 20 лютого представники опозиційної Народної ради і губернатор Олександр Удовіченко домовилися про мирну передачу мітингувальникам приміщення ОДА, в якій мала залишитися частина міліціонерів для охорони майна. На зустрічі були присутні голови обласного і міського УМВС, УСБУ та представники

прокуратури. Увечері того ж дня під оплески й вигуки «молодці!» міліція через живий коридор вийшла з ОДА. Керівники Євромайдану й УМВС домовилися про формування спільних патрулів для забезпечення громадського порядку та запобігання перевезенню через територію області автобусів із «тітушками». На трасі Київ – Харків були виставлені блокпости ДАІ та самооборони.

Натхненні мітингувальники перед початком народного віча завітали до Полтавської міської ради. Хоча мера міста Олександра Мамає вони там не зустріли, та невдовзі він усе ж приїхав. Градоначальника, який улітку 2012 р. вступив у лави ПР і заявляв, що «коли при владі одна партія, то в країні буде порядок», зустріли традиційною «ганьбою». Це вельми здивувало самого Мамає, який ошелешив громаду, повідомивши, що він вийшов із ПР ще після парламентських виборів-2012.

Але жодних заяв про цей крок міський голова, обраний як висуванець партії «Совість України», тоді не зробив. Виступаючи на мітингу, вже колишній, як з'ясувалося, регіонал засудив дії Януковича та разом із полтавцями пішов на народне віче біля ОДА. Там Мамає пообіцяв на найближчій сесії міськради розглянути питання, запропоновані Народною радою Полтавщини, зокрема про демонтаж пам'ятника Леніну, встановлення монумента гетьманові Мазепі та про суспільно-політичну ситуацію в країні.

Good bye, Lenin!

Переорієнтувався в новій суспільно-політичній реальності не лише Мамає, але й інші керівники міста й області. Так, 21 лютого на спільному засіданні ради Полтавської обласної організації ПР та її фракції в облраді ухвалили заяву до центральної влади, в якій вимагали від неї терміново повернути Конституцію 2004 р., провести дострокові парламентські та президентські вибори і негайно сформувати уряд народної довіри. У разі невиконання цих пунктів полтавські регіонали заявили про готовність покинути лави партії, перебувати в якій надалі вважали неприпустимим. Публічно ультиматум озвучив голова Полтавської облради Іван Момот, який уже через день заявив про вихід із ПР.

Ще раніше партквитки здали секретар Полтавської міськради Оксана Деркач і генеральний директор ОДТРК «Атава» Микола Ляпаненко. Загалом в області відбувся настільки масовий вихід із ПР, що її облвиконком оголосив про припинення діяльності всіх партійних осередків, а голови райдержадміністрацій (нерідко вони ж – керівники районних організацій ПР) написали заяви про звільнення за власним

бажанням. Невдовзі про відставку заявив і губернатор Полтавщини Удовіченко.

Попри обіцянку мера Мамає поставити на голосування питання про демонтаж пам'ятника Леніну в Полтаві, містяни не стали чекати позачергової сесії міськради 22 лютого. Уже напередодні ввечері вони заходилися самочинно валити комуністичного ідола за допомогою тросів. Бронзовий Ілліч не відразу впав із постаменту, впоратися з монументом уручну не вдавалося, тож довелося підключати й вантажівку. Зрештою, пам'ятник був демонтований, а на його постаменті встановили синьо-жовтий прапор. Неформально це місце стали називати Площею Героїв Небесної Сотні, серед яких двоє наших земляків – Ігор Сердюк і Андрій Черненко.

Наступного дня міськрада постфактум узаконила дії революційно налаштованих полтавців, котрі, до речі, не викликали значного спротиву місцевих комуністів. Хоча поодинокі громадяни й намагалися завадити поваленню більшовицького вождя. Узагалі, наприкінці лютого 2014 р. хвиля «ленінопаду» на Полтавщині прокотилася настільки швидко, що за географією подій важко було встигнути: Диканька, Нові Санжари, Шишаки, Миргород, Гадяч, Лубни, Машівка, Лохвиця, Решетилівка, Кобеляки, Котельва...

Також депутати міськради проголосували за встановлення у Полтаві пам'ятника Іванові Мазепі, який 2009 р. був виготовлений за народні кошти, але досі перебуває на території творчо-виробничого комбінату «Художник» у Києві через тривалий чиновницький спротив. Попередньо лунала думка, що монумент гетьманові можуть установити на площі перед Свято-Успенським кафедральним собором. Утім, це рішення треба погодити з архітекторами.

Іще на сесії ухвалили заяву, в якій засудили «злочинні дії Віктора Януковича та його поплічників, які призвели до численних вбивств, каліцтв та катувань учасників мирних протестів», і добилися відставки секретаря міськради

Оксани Деркач. До чого її, з огляду на приналежність до ПР, спонукали активісти Євромайдану, котрі були присутні в мерії. Та цього протестувальникам виявилось замало, і вони почали вимагати від мера заяви про добровільну його відставку.

Мамай відмовився від пропозиції полтавців, пояснюючи, що для того немає законних підстав, і заявив, що нехай депутати йому оголошують імпичмент. Поки градоначальник опирався і виправдовувався («Я знаю, що принаймні 2% полтавців мене підтримують»), люди жбур-

ляли в нього порожні пластикові пляшки і засипали гречкою, котрою він щедро задобрював виборців, змагаючись за крісло мера.

Однак «революційний переляк» депутатів і міського голови тривав недовго. Незабаром вони оговталися і скасували рішення про Мазепу і Леніна, бо, мовляв, ухвалили їх під тиском. Залишилася при посаді й секретар міськради. Зате змінилися самі полтавці, які стали більш патріотичними, відповідальними і згуртованими, бо то була справді «зима, що нас змінила».